

Sygn. akt III CZ 319/22

POSTANOWIENIE

Dnia 8 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa M. O. i K. O.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 grudnia 2022 r.,
zażalenia powodów
na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 27 maja 2022 r., sygn. akt I ACa 240/22,

1. oddala zażalenie;

**2. pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie
w sprawie.**

UZASADNIENIE

Powodowie M. O. i K. O. w pozwie wniesionym do Sądu Rejonowego w Lubinie przeciwko Bank S.A. w W. domagali się: 1) zasądzenia na ich rzecz łącznie kwoty 54 795,37 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia w związku z nieważnością umowy kredytu i pobranych przez pozwanego nienależnych świadczeń w okresie od 15 lutego 2010 r. do 16 grudnia 2019 r. z ustawowymi odsetkami za opóźnienie; 2) ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku

prawnego kredytu wynikającego z umowy kredytu z dnia 27 października 2008 r.; ewentualnie - na wypadek uznania przez Sąd zawartej umowy za zgodną z prawem i mogącą dalej obowiązywać w kształcie pozbawionym zapisów abuzywnych - wniesli o zasądzenie na ich rzecz łącznie od strony pozwanej kwoty 20 437,37 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia w związku z pobraniem przez stronę pozwaną środków na spłatę kredytu w zawyżonej wysokości w okresie od 15 lutego 2010 r. do 16 grudnia 2019 r., z ustawowymi odsetkami za opóźnienie.

Postanowieniem z dnia 2 lutego 2021 r. Sąd Rejonowy w Lubinie w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie na kwotę 54 795,37 zł, ustalił ją na kwotę 75 232,74 zł i stwierdzając swoją niewłaściwość sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w Legnicy.

Wyrokiem z 16 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Legnicy: ustalił nieistnienie pomiędzy powodami a stroną pozwaną stosunku prawnego kredytu wynikającego z umowy kredytu z dnia 27 października 2008 r.; zasądził od strony pozwanej na rzecz powodów łącznie kwotę 54 795,37 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 3 marca 2020 r. do dnia zapłaty; zasądził od strony pozwanej na rzecz powodów łącznie kwotę 6 434 zł tytułem kosztów procesu z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za okres od dnia uprawomocnienia się tego wyroku do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy ustalił m.in., że w dniu 27 października 2008 r. powodowie zawarli z poprzednikiem prawnym strony pozwanej (Bank1 S.A. w W.) umowę, na podstawie której został im udzielony kredyt w kwocie 65 400 zł waloryzowany kursem CHF na okres 30 lat, w celu sfinansowania zakupu nieruchomości gruntowej. Z tytułu ubezpieczenia spłaty kredytu w B.1 TU S.A. została ustalona prowizja w wysokości 0,20% kwoty kredytu, tj. w kwocie 130,80 zł.

Kwotę kredytu wypłacono powodom w PLN, przy jednoczesnym przeliczeniu jej według kursu kupna CHF zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku-kredytodawcy w dniu uruchomienia kredytu. Powodowie zostali zobowiązani do spłaty rat kredytowych w PLN po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku-kredytodawcy.

W okresie od 27 października 2008 r. do 16 grudnia 2019 r. na pokrycie rat kredytowych, w tym refinansowania składek ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, powodowie - z majątku wspólnego - wpłacili na rzecz strony pozwanej kwotę 80 742,83 zł.

Sąd pierwszej instancji uznał za abuzywne postanowienia umowy dotyczące przeliczania kwoty udzielonego kredytu i przeliczenia rat kredytowych według waluty waloryzacji. Jednak postanowienia te nie dotyczyły świadczeń głównych, lecz ubocznych. Poza tym, skoro zapisy umowne odnoszące się do waloryzacji nie zostały określone jednoznacznie, to nawet gdyby przyjąć, że postanowienia te określały główne świadczenia stron, należało je zakwalifikować jako abuzywne.

Według Sądu Okręgowego zasadnicze znaczenie dla oceny zapisów umownych dotyczących waloryzacji kredytu jako abuzywnych miało takie ich skonstruowanie, że nastąpiło przerzucenie na powodów skutków ewentualnego wzrostu kursu CHF. Przez to umowa kredytowa rażąco naruszała interesy powodów jako konsumentów. Z tak ukształtowanego ryzyka kursowego strona pozwana uzyskuje zysk w związku ze sprzedażą powodom tego produktu bankowego w wysokości przekraczającej odsetki maksymalne przewidziane przepisami prawa i w wysokości sprzecznej z normalnie, powszechnie uzyskiwanym zyskiem z tytułu udzielenia kredytu hipotecznego.

Za abuzywne Sąd pierwszej instancji uznał również postanowienia umowne dotyczące ubezpieczenia niskiego wkładu własnego.

W ocenie Sądu pierwszej instancji wyeliminowanie z umowy kredytu klauzul abuzywnych dotyczących waloryzacji skutkowało uwzględnieniem zarzutu powodów nieważności całej umowy, bowiem w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej sąd krajowy nie jest uprawniony do zastępowania klauzul abuzywnych innymi klauzulami, które według sądu byłyby właściwe. Ponadto strona pozwana nie wyraziła zgody na utrzymanie umowy z pominięciem zapisów abuzywnych, gdyż nie uzyskałaby nawet minimalnego wynagrodzenia za korzystanie przez powodów przez wiele lat z kapitału kredytu oraz stwierdziła, że bez abuzywnych zapisów nie zawarłaby umowy kredytu. W tej sytuacji, zdaniem Sądu Okręgowego, nie było podstaw do zastosowania art. 58 § 3 k.c.

W wyniku apelacji strony pozwanej Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Legnicy i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w Lubinie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska Sądu pierwszej instancji, że zawarta przez strony umowa kredytu jest w całości nieważna, jak również, iż wyeliminowanie z umowy postanowień odnoszących się do waloryzacji rat kredytu spowoduje, że nie będzie mogła funkcjonować. Sama waloryzacja kredytu i rat jest dozwolona, a abuzywny charakter miał tylko mechanizm ustalania przez bank kursu, po którym przeliczany był kredyt i raty. Cechy abuzywności wykazywała ta część ustalanego samodzielnie przez pozwanego Banku kursu waluty, która stanowiła nadwyżkę ponad kurs średni NBP, który jest kursem obiektywnym. Przy tym, zastosowanie do rozliczeń jedynie średniego kursu NBP nie zmienia treści i istoty postanowień indeksacyjnych/waloryzacyjnych. Indeksacja nadal pozostanie i nie ulegnie zmianie przyjęte przez kredytobiorcę ryzyko kursowe.

W ocenie Sądu Apelacyjnego obciążenie powodów ryzykiem walutowym (kursowym) jest efektem jedynie wzrostu kursu CHF, ale kurs ten może ulec obniżeniu, a wobec tego nie można mówić, że ryzyko to obciążało wyłącznie powodów.

W konsekwencji roszczenia główne o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego kredytu i o zapłatę kwoty 54 795,37 zł Sąd Apelacyjny uznał za bezzasadne, a w tej sytuacji - z uwagi na konstrukcję roszczenia ewentualnego - Sąd pierwszej instancji nie rozpoznawał go w ogóle, skoro uwzględnił roszczenia główne. Zachodziła zatem podstawa do uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd drugiej instancji wskazał, że właściwym do rozpoznania sprawy jest Sąd Rejonowy, skoro wartość przedmiotu sporu wynosi 54 795,37 zł. W przypadku bowiem zgłoszenia powództwa głównego i ewentualnego nie sumuje się roszczeń z nich wynikających.

W zażaleniu powodowie zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w całości wniesli o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucili naruszenie: art. 386 § 4 k.p.c. przez jego nieuprawnione zastosowanie i uchylenie

wyroku Sądu pierwszej instancji, w sytuacji gdy nie zaistniała żadna z przesłanek warunkujących możliwość jego zastosowania, tj. nie doszło do nierozpoznania istoty sprawy oraz wydanie wyroku przez Sąd drugiej instancji nie wymagało przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości; art. 26 k.p.c. przez niedozwoloną zmianę wartości przedmiotu zaskarżenia ustalonej postanowieniem Sądu Rejonowego, i zwrot sprawy Sądowi Rejonowemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postępowaniu wywołanym zażaleniem strony, skierowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ocena ta nie obejmuje natomiast zarówno merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się do kwalifikacji powstałej sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 4 k.p.c. Oznacza to, że Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo czy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, nie publ., z dnia 24 stycznia 2014 r., V CZ 87/13, nie publ., z dnia 22 lipca 2015 r. I UZ 6/15, nie publ.). Wszelkie inne wady, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (poza nieważnością postępowania - art. 386 § 2 k.p.c.), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wszystkie tego rodzaju braki powinny być w systemie apelacji pełnej załatwiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, nie publ.; z dnia 2 października 2014 r., IV CZ 68/14, nie publ.).

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu

zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36 oraz z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2).

Powodowie reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika przyjęli w pozwie konstrukcję roszczenia ewentualnego na wypadek nieuwzględnienia roszczenia głównego. Wynika to także z uzasadnienia zażalenia (s. 8) oraz ze wskazanej w pozwie wartości przedmiotu sporu. Również Sąd Okręgowy w taki sposób potraktował zgłoszone przez powodów roszczenia, co wynika z treści wyroku (rozstrzygającego także o kosztach procesu) oraz z jego uzasadnienia (k. 413). Oznacza to, że nie było podstaw do innej niż wynikająca z konstrukcji pozwu kwalifikacji relacji procesowej pomiędzy zgłoszonymi przez powodów roszczeniami, w szczególności, aby roszczenie określone przez nich jako ewentualne miało charakter samodzielny i odrębny w stosunku do roszczeń opisanych w pkt 1 i 2 pozwu, w tym sensie, że podlegałoby rozpoznaniu dopiero w razie prawomocnego oddalenia powództwa w zakresie roszczeń opisanych w pkt 1 i 2 pozwu.

W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji uwzględnił roszczenia główne i w konsekwencji nie orzekał o roszczeniu ewentualnym. W przypadku zgłoszenia roszczenia głównego i ewentualnego, w razie braku podstaw do uwzględnienia roszczenia głównego sąd orzeka o roszczeniu ewentualnym i oddala powództwo w odniesieniu do roszczenia głównego.

Sąd drugiej instancji uznał, iż powództwo główne jest bezzasadne. Jak wspomniano już ocena ta nie podlega kontroli Sądu Najwyższego w ramach zażalenia na kasatoryjny wyrok sądu odwoławczego. W związku z czym zachodzi konieczność rozstrzygnięcia o roszczeniu ewentualnym. Skoro jednak o tym roszczeniu nie orzekał Sąd pierwszej instancji, to w rzeczy samej Sąd drugiej instancji orzekałby o tym przedmiocie w ramach jednej instancji. Dlatego ze

względu na związek roszczenia ewentualnego z roszczeniem głównym, w razie gdy roszczenie główne nie zasługuje na uwzględnienie, zachodziły podstawy do uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2022 r., III CZ 209/22). Orzeczenie o istocie sprawy w odniesieniu do roszczenia głównego i ewentualnego, w sytuacji gdy roszczenie główne nie zasługuje na uwzględnienie, polega na rozstrzygnięciu o roszczeniu ewentualnym i oddaleniu powództwa w zakresie roszczenia głównego. Ze względu na konstrukcyjno-prawną więź pomiędzy tymi roszczeniami, gdy nie zasługuje na uwzględnienie roszczenie główne, nie ma podstaw do uznania, że jeżeli sąd pierwszej instancji uwzględnił powództwo główne, to w postępowaniu apelacyjnym sąd odwoławczy uznając, że roszczenie główne nie zasługuje na uwzględnienie, po przeprowadzeniu ewentualnie uzupełniającego postępowania dowodowego, zmienia wyrok sądu pierwszej instancji i oddala powództwo główne, gdyż w takim wypadku rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji należałoby traktować jako wyrok częściowy. Jednak uznaniu wydanego przez sąd pierwszej instancji wyroku jako częściowego sprzeciwia się po pierwsze, konstrukcja roszczenia ewentualnego, która przecież została zastosowana przez Sąd pierwszej instancji - skoro zapadł wyrok kończący postępowanie w tej instancji - a po drugie, art. 317 k.p.c., w kontekście wskazanej w pozwie relacji procesowej pomiędzy zgłoszonymi roszczeniami i ich kwalifikacji w ramach kumulacji tych roszczeń.

Odnosząc się natomiast do zarzutu naruszenia art. 26 k.p.c. należy wskazać, że zagadnienia związane z wartością przedmiotu sporu, która ma wpływ na właściwość rzeczową sądu pierwszej instancji, któremu sprawa zostaje przekazana do ponownego rozpoznania w związku z kasatoryjnym wyrokiem sądu odwoławczego nie podlegają kognicji Sądu Najwyższego w ramach zażalenia, o którym stanowi art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., a o kosztach postępowania zażaleniowego w oparciu o art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c.

[as]

